

Programma Netwerk-/Studiedagen CONNECTING 2010

Maandag 1 november 2010

09.00 – 09.30	Ontvangst met koffie
09.30 – 09.45	Opening
09.45 – 10.30	Prof. dr. Anton Došen: <i>Agressief Gedrag Gezien vanuit een Ontwikkelingsperspectief</i>
10.30 – 11.15	Eric Stoppels, Carla de Bruyn & Ellen van der Haar: <i>Wat Kan een Aandachtsfunctionaris Betekenen voor de Werkvloer en de Organisatie?</i>
11.15 – 11.45	Pauze
11.45 – 12.30	Dr. Eric Noorthoorn: <i>Argus als Uitkomstmaat Vrijheidsbeperkende Maatregelen</i>
12.30 – 13.15	Jolijn Santegoeds: <i>Een Cliëntperspectief op Agressiehantering in de Psychiatrie</i>
13.15 – 14.15	Lunch
14.15 – 15.30	Hans Fleury & Sander Huijding: <i>Fysieke Interventies Onder de Loep</i>
15.30 – 16.00	Pauze
16.00 – 16.45	Hans Fleury & Sander Huijding: <i>Fysieke Interventies Onder de Loep</i>
16.45 – 17.00	Afsluiting
17.00 – 17.30	Borrel & hapje

Dinsdag 2 november 2010

09.00 – 09.30	Ontvangst met koffie
09.30 – 10.15	Saskia van Gendt-van Riel: <i>Non Violence Resistance als Methodiek om het Gebruik van Separatie Terug te Dringen</i>
10.15 – 11.00	Wouter Hilkhuisen & John ten Brundel: <i>Het Engagement Model</i>
11.00 – 11.30	Pauze
11.30 – 12.15	Frans Fluttert: <i>Risk Management: Vroegsignalering van Risicogedrag</i>
12.15 – 13.00	Debat over Gebruik, Effectiviteit en Noodzaak van Vrijheidsberovende Middelen & Maatregelen o.l.v. Nico Oud
13.00 – 14.00	Lunch
14.00 – 14.15	Yvonne van Engelen: <i>Ontwikkelingen binnen de ENTMA⁰⁸</i>
14.15 – 15.15	Bert Koekoek: <i>Fysieke Interventies Afweertechieken in Ontwikkeling</i>
15.15 – 15.45	Pauze
15.45 – 16.45	Hans Fleury & Sander Huijding: <i>Fysieke Interventies Onder de Loep</i>
16.45 – 17.00	Borrel & hapje

Over de Sprekers en de Presentaties

CONNECTING Studie-/Netwerkdagen 1-2 november 2010

❖ **Prof. dr. Anton Došen: *Agressief Gedrag Gezien vanuit een Ontwikkelingsperspectief***

Prof. Dr. Anton Došen is (kinder)psychiater en emeritus hoogleraar met de opdracht 'Psychiatrische aspecten van verstandelijke handicap' aan de Radboud Universiteit, Nijmegen. Hij was 10 jaar lang voorzitter van de 'Section Mental Retardation' van de 'World Psychiatric Association', en hij was de grondlegger van 'The European Association for Mental Health in Mental Retardation'. Momenteel is hij 'honorary president' van deze 'Association'. Anton Došen is actief in het verspreiden van bestaande kennis met betrekking tot professionele hulp aan mensen met geestelijke gezondheidsproblemen en een verstandelijke beperking en hij geeft les in verschillende cursussen, postdoctorale seminars, symposia en congressen in verschillende landen.

In zijn publicaties is hij in het bijzonder gericht op het ontwikkelingsperspectief en een integratieve benadering in de beeldvorming, diagnostiek en behandeling van psychiatrische ziekten en gedragsproblemen bij individuen met verstandelijke beperkingen en autisme. Zijn toepassingsmethode m.b.t. het ontwikkelingsperspectief en een integratieve benadering wordt veelvuldig in de praktijk gebruikt door professionals in Nederland en België.

Agressief gedrag, zelfverwonding en impulsiviteit inbegrepen, is een sociaal interactie-fenomeen dat bij kinderen, adolescenten en mensen met een verstandelijke beperking veel vaker voorkomt dan bij de gewone volwassene populatie. Het fenomeen agressie heeft als zodanig weinig of geen specifieke psychiatrische diagnostische betekenis. Desondanks wordt agressief gedrag als een geïsoleerd verschijnsel veelvuldig medicamenteus en anders behandeld. Meestal gebeurt dat zonder nauwkeurig diagnostisch onderzoek en meestal zonder een psychiatrische diagnose. De behandeling die hierop gebaseerd is levert meestal een mager resultaat.

Aangezien agressief, zelfverwondend en impulsief gedrag door verschillende redenen tot stand kan komen, het is nodig om dit verschijnsel vanuit verschillende invalshoeken te belichten. Voor een adequate benadering het is noodzakelijk om de processen te verklaren en te begrijpen die tot dit gedrag leiden.

Deze voordracht is gericht op de onderkenning van het probleem vanuit biologisch, functioneel en ontwikkelingsperspectief. Benadering vanuit het ontwikkelingsperspectief biedt nieuwe verklaringsmogelijkheden voor agressie. Verschillende casussen vanuit de praktijk met mensen met een verstandelijke beperking zullen als voorbeeld gepresenteerd worden. Toepassing van verschillende behandelingsmethoden zal besproken worden.

❖ **Carla de Bruyn, Ellen van der Haar & Eric Stoppels: *Wat Kan een Aandachtsfunctionaris Betekenen voor de Werkvloer en de Organisatie?***

Carla de Bruyn, Ellen van der Haar en Eric Stoppels zijn alle drie werkzaam als Veiligheidsconsulent en Trainer Agressiehantering. Alle drie hebben ze een verpleegkundige achtergrond en hebben ze als senior psychiatrisch verpleegkundige in de kliniek gewerkt.

Dimence is een GGZ instelling in Overijssel en is ontstaan na een fusie van Adhesie, Zwolse Poort en de Riagg IJsselland. Het werkingsgebied ligt in de regio's Zwolle, Almelo en Deventer. Dimence wil zich profileren op kwaliteit, veiligheid/ risicobewustzijn en toekomstbestendigheid.

Sinds 1 oktober 2009 is de functie veiligheidsconsulent geformaliseerd. Het betreft hier een voor zorginstellingen nieuwe functie.

Inmiddels is er 1 consulent per regio aangesteld en zijn er in totaal 3 consulenten. De veiligheidsconsulenten zijn ATAS/ CONNECTING opgeleid en verzorgen binnen de instelling ook alle trainingen agressiehantering en sociale veiligheid.

In hun presentatie zullen Carla, Ellen en Eric het ontstaan van deze functie weergeven, maar ook wat de functie inhoudt en hoe de instelling kan profiteren van de inzet van de veiligheidsconsulent. Het vormgeven van deze

functie is niet alleen een 'successtory' geworden. Na 1 jaar ervaring kunnen de sprekers iets vertellen over de meerwaarde die de functie kan hebben, maar zullen zij ook de belemmeringen belichten waar ze tegenaan gelopen zijn.

❖ **Dr. Eric Noorthoorn:** *Argus als Uitkomstmaat Vrijheidsbeperkende Maatregelen*

Dr. Eric Noorthoorn is Senior Onderzoeker GGNet, Warnsveld en Coördinator Onderzoek GGz-Nederland.

Argus is in 2006 ontworpen door een werkgroep van GGz Nederland als instrument om vrijheidsbeperkende maatregelen nauwkeurig in beeld te brengen. Uit onderzoek (Janssen e.a., 2005) bleek dat de registratie van middelen en maatregelen geen adequaat beeld geeft van de daadwerkelijke toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen. Ten eerste omdat alleen de start van een maatregel werd weergegeven, maar ook omdat het einde vaak pas ruim na het daadwerkelijke einde werd gemeld. Uit onderzoek kwam naar voren dat 1/3 van de vrijheidsbeperkende maatregelen, voornamelijk separatie, de inspectie bereikten, maar ook dat die separatie gemiddeld 16 dagen duurde, veel langer dan in de ons omringende landen. In de lezing wordt ingegaan op de betekenis van Argus in 'bench marking', dat wil zeggen in het gewogen vergelijken van ziekenhuizen. Recent heeft de onderzoeksgroep Casusregister Dwang en Drang een tweetal publicaties geschreven die ingaan op hoe je ziekenhuizen en afdelingen met elkaar kunt vergelijken en uitkomsten van de registratie ook in het behandel-evaluatieproces op de afdeling kunt inpassen. Daarnaast wordt in de lezing ingegaan op onderzoek naar de samenhang tussen agressie en separatie en tussen het goed uitvoeren van korte en langetermijn risicotaxatie, agressie en separatie. In het eerste deel wordt Argus toegelicht. Vervolgens wordt ingegaan op hoe de Aandachtsfunctionaris/Trainer Agressiehantering (ATAS) het in de praktijk op de afdeling kan gebruiken in het evaluatieproces en wat de samenhang van Argus met de SOAS-R en Risicotaxatie is. Tenslotte wordt ingegaan op recente bevindingen vanuit de onderzoeksgroep die voor de ATAS van belang zouden kunnen zijn.

❖ **Jolijn Santegoeds:** *Een Cliëntperspectief op Agressiehantering in de Psychiatrie*

Jolijn Santegoeds leidt de Actiegroep 'Tekeer tegen de isoleer!', die zij in 2002 heeft opgericht samen met een aantal (ex-)cliënten uit de psychiatrie. Het aantal sympathisanten groeit gestaag. Actiegroep Tekeer tegen de isoleer! voert actie voor een menselijke, isoleercelvrije geestelijke gezondheidszorg (GGZ). Door luidruchtige acties geeft ze aan, dat psychiatrische patiënten niet geholpen zijn met isoleercellen en dwang. In plaats daarvan zouden er in de psychiatrie meer en betere mogelijkheden moeten zijn om met emoties om te gaan. De geestelijke gezondheidszorg kan en moet beter. De acties worden verzorgd door mensen die zich vrijwillig inzetten. De actiegroep pleit voor een meer persoonsgerichte geestelijke gezondheidszorg, zodat patiënten er ook echt beter van worden. Zorg waarbij mensen centraal staan, en niet de huisregels. Zorg waarbij hulpbehoevende personen niet langer in een kil hokje worden gestopt.

Speerpunten van de acties zijn o.a.:

- * Meer personeel voor meer persoonlijke aandacht
- * Geen cellen, maar zorg!
- * Geen dwang, maar vertrouwen
- * Kinderen eerst

❖ **Hans Fleury & Sander Huijding:** *Fysieke Interventies Onder de Loep*

Hans Fleury is trainer, opleider, consulent en mededirecteur van CONNECTING en heeft een aikido-achtergrond. Hij laat zich graag inspireren door vernieuwingen en verfijningen in fysieke techniek en volgt geregeld bijscholingen op dit gebied in een internationale context. Hij is tevens gestalttherapeut (MSc.). Gestaltnethodiek en -theorie vormen voor Hans een belangrijke inspiratiebron bij de ontwikkeling en onderbouwing van de specifieke methodiek van CONNECTING.

Sander Huijding is HBO Verpleegkundige en behaalde zijn MSc. Zorgmanagement. Hij is momenteel werkzaam als

manager bedrijfsvoering bij een afdeling voor mensen met een verstandelijke beperking en een psychiatrische stoornis en werkte voorheen als zorgcoördinator op een van de acute opname afdelingen van Psychomedisch Centrum Parnassia te Den Haag. Sander was tevens lange tijd trainer agressiehantering binnen Parnassia. Hij is daarnaast rijksgediplomeerd judo en jiu-jitsu leraar en geeft hierin wekelijks les.

Hoewel in de visie van CONNECTING het fysiek werken niet losstaat van overige aspecten van interventies, zoals communicatie, zal in deze workshop toch vooral de nadruk liggen op het fysieke aspect. Omdat fysiek werken in essentie ook een vorm van communiceren is, blijft het van belang de toegepaste technieken aan een nader onderzoek te onderwerpen en de ethische aspecten steeds te blijven belichten en benadrukken naar cursisten. In deze workshop wordt aandacht besteed aan het praktisch fysiek trainen, waarbij weer vooral onderliggende principes onder de aandacht zullen worden gebracht. Eenvoud is in fysieke training aan professionals, die niet per definitie motorisch onderlegd zijn, een belangrijk kernelement. Essentieel is het streven naar optimale veiligheid voor alle betrokkenen terwijl de werkkrelatie zoveel als mogelijk in tact blijft.

Hans en Sander zullen, net als voorgaande jaren, ook dit keer weer vanuit een bepaald thema te werk gaan en tevens ruimte bieden voor eigen inbreng van de deelnemers. De workshop staan in het teken van samen 'beproeven' en uitproberen en zoeken naar oplossingen voor gesignaleerde knelpunten.

❖ **Saskia van Gendt-van Riel: *Non Violent Resistance als Methodiek om het Gebruik van Separatie Terug te Dringen***

Saskia van Gendt-van Riel is werkzaam als sociaal psychiatrisch verpleegkundige en trainer agressiehantering binnen De Bascule (academisch centrum voor kinder- en jeugd psychiatrie) te Amsterdam. Als SPV werkt zij ambulant outreachend voor de afdeling JoPP (Jongeren Psychose Punt). Voorheen is zij werkzaam geweest als psychotherapeut op verschillende afdelingen binnen de zorglijn Autisme Spectrum Stoornissen en Psychosen van de Bascule.

Saskia zal in haar presentatie toelichten wat de invoering van de methode Non Violent Resistance heeft betekend voor de praktijk op een acuut psychiatrische afdeling voor adolescenten van De Bascule in de regio Amsterdam. Deze werkwijze werd ingevoerd in het kader van een project om dwang te verminderen en het aantal separaties terug te dringen op deze gesloten afdeling voor jongeren. Non Violent Resistance (NVR) is een leer of denkwijze die oorspronkelijk ontwikkeld is in het kader van de sociaal-politieke strijd waarbij onder meer Gandhi, Martin Luther King en John Lennon belangrijke vertegenwoordigers waren. De onderliggende principes zijn: de keuze om geweld niet te accepteren, verzet tegen geweld op een geweldloze manier, het ontwikkelen van een gevoel van eigenwaarde van de 'onderliggende' partij, voorbereiding op vergelding en respect voor de 'andere' partij.

Ondanks aanvankelijke scepsis in de instelling bij de start, is de methode op de afdeling een deel van de dagelijkse praktijk geworden en het gebruik van de separeerkamers is met vijftig procent afgenomen. Het team, de ouders en de jongeren zijn ook positiever over het afdelingsklimaat. Met name de sfeer op de afdeling wordt als prettiger ervaren; ouders en jongeren vinden dat zij meer inspraak hebben gekregen en dat er meer tijd wordt genomen voor het nabespreken van incidenten.

Saskia zal een aantal kernaspecten van deze werkwijze nader bespreken.

❖ **John ten Brundel & Wouter Hilkhuijsen: *Engagement - Meer dan een Trend***

John ten Brundel is al vele jaren werkzaam als verpleegkundige op een afdeling acute psychiatrie met als bijbaan teamleider.

Wouter Hilkhuijsen heeft als een van de laatsten de in-service opleiding B-verpleegkunde genoten. Na de opleiding is hij jaren werkzaam geweest in de horeca in binnen- en buitenland. Sinds 2003 is hij weer werkzaam als verpleegkundige binnen de forensische psychiatrie (FPC Pompekliniek, GGNet FPA de Boog). De menselijke maat terug van "nooit weggeweest". Na jaren van verzakelijking binnen de zorg en de focus op productie en cijfers is er een nieuwe "trend" waar te nemen, "Gastvrijheid in de zorg". Het Engagement model is hier een goed voorbeeld van. In deze presentatie zal dit model vanuit een andere invalshoek worden belicht.

❖ **Frans Fluttert: *Risk Management: Vroegsignalering van Risicogedrag***

Frans Fluttert, RN, MSc. is Board Director van de 'European Violence in Psychiatry Research Group', tevens Chairman van de Nursing Special Interest Group, International Association Forensic Mental Health Services. Frans is verpleegkundige en verplegingswetenschapper en werkt sinds 1991 in het forensische veld. Sinds 2003 is hij onderzoeker in de Dr. S. Van Mesdag te Groningen. Zijn onderzoeksspecialiteit is risk-management en de toepassing van signaleringsplannen/ Vroegsignalering in het bijzonder. Hierover publiceert hij (inter)nationaal, presenteert op internationale congressen en geeft colleges op opleidingen voor verpleegkundigen en groepsleiders. Hij zal in januari 2011 promoveren op zijn onderzoek naar de toepassing van de Methode Vroegsignalering.

In zijn presentatie zal Frans ingaan op de methode Vroegsignalering en hoe hulpverleners uitvoering kunnen geven aan het adequaat beoordelen en gunstig beïnvloeden van vroege waarschuwingssignalen van risicogedrag. Daarbij zal in het bijzonder ingegaan worden op hoe het zelfmanagement van patiënten bevorderd kan worden teneinde met signaleringsplannen te kunnen werken.

❖ **Debat over *Gebruik, Effectiviteit en Noodzaak van Vrijheidsberovende Middelen & Maatregelen* onder leiding van Nico Oud**

Nico Oud is naast onderzoeker, trainer, opleider en mede-directeur van CONNECTING tevens directeur van Oud Consultancy, een netwerkbureau dat zich vanuit verpleegkundig perspectief richt op professionals en organisaties in de gezondheidszorg, o.a. verpleegkundige methodiekontwikkeling en de organisatie van (inter)nationale congressen op het gebied van agressie.

De toepassing van vrijheidsberovende middelen en maatregelen ligt de laatste decennia stevig onder vuur. In vele projecten en onderzoeken wordt gepoogd beleidsmatige aanpassingen te maken om het aantal gedwongen separaties terug te dringen. Nico zal een aantal aspecten van deze discussie belichten waarbij de deelnemers van harte worden uitgenodigd tot een actieve inbreng hierbij.

❖ **Yvonne van Engelen: *Ontwikkelingen binnen de ENTMA***⁰⁸

Yvonne van Engelen is geregistreerd Orthopedagoog Generalist (NVO), GZ-psycholoog (BIG) en Supervisor (NVO OG), en is docent lichamelijke opvoeding. Voorheen is ze jaren werkzaam geweest in verschillende sectoren van de jeugdzorg en de jeugd-GGZ. De laatste 10 jaar werkt ze als diagnosticus en is ze tevens lid van de begeleidingscommissie binnen het speciaal (basis)onderwijs voor kinderen met emotionele en gedragsstoornissen en/of leerstoornissen of verstandelijke beperkingen en hun ouders.

Yvonne is tevens freelance trainer en consultant op het gebied van agressiehantering bij CONNECTING. Zij organiseerde met CONNECTING diverse internationale conferenties t.a.v. agressiehantering voor trainers en schreef en presenteerde op verschillende (inter)nationale congressen over dit thema, specifiek gericht op de jeugdzorg en het onderwijs.

Daarnaast is zij momenteel secretaris en vice voorzitter van het huidige bestuur van het European Network for Training in the Management of Aggression, ENTMA⁰⁸.

In november 2008 vond in de Amsterdam Arena de officiële oprichting plaats van de Europese associatie ENTMA⁰⁸ (European Network for Training in the Management of Aggression), een Europese vereniging die zich richt op het verbeteren van training op het gebied van agressiehantering. Deze stap was een logisch vervolg en vormde de bekroning op de jarenlange inspanningen vanuit CONNECTING sinds 1998 om een internationale samenwerking tussen trainers en andere belangstellende professionals op het gebied van agressiehantering tot stand te brengen. Trainers die al langere tijd betrokken zijn bij de netwerk-studiedagen van CONNECTING hebben deze ontwikkeling van nabij kunnen volgen in de afgelopen jaren. De Europese associatie heeft in 2008 een missie, visie en doelstelling

geformuleerd en hield een succesvolle oprichtingsconferentie. Onlangs vond een tweede Europese conferentie plaats op 25 en 26 maart jl. in Amsterdam, die door velen wederom als succesvol werd beoordeeld. Yvonne zal in deze korte presentatie stilstaan bij de opbrengsten van deze tweede conferentie en de huidige stand van zaken binnen het netwerk nader belichten, vooral met betrekking tot de relevantie hiervan voor Nederlandse trainers.

❖ **Bert Koekoek & Theo Huigen: Fysieke Interventies: Afweertechnieken in Ontwikkeling**

Bert Koekoek is sinds 1988 werkzaam in de zorg, vanaf 1992 in de GGZ. Eerst als verpleegkundige, de laatste jaren werkzaam als Casemanager in een ambulant team. In 2002 is hij begonnen met het geven van trainingen in het omgaan met agressie. Dit was een goede combinatie tussen zijn werk en zijn hobby: het beoefenen van zelfverdediging. Bert vindt agressie een boeiend, fascinerend onderwerp en het heeft dus ook zijn persoonlijke interesse.

De laatste jaren is Bert bezig met het nauw volgen van nieuwe ontwikkelingen in het omgaan met agressie; zowel in het kader van het de-escalerend werken als ook in de fysieke technieken.

Theo Huigen is Casemanager met een Verpleegkundige achtergrond. Daarnaast is hij Integraal Veiligheidskundige en Trainer Agressiehantering. Hij is een aantal jaren werkzaam geweest als beleidsmedewerker binnen een veiligheidsregio. Binnen de gezondheidszorg heeft hij vooral binnen de GGZ gewerkt en sinds juni 2010 als Casemanager binnen een instelling voor verslavingszorg. Sinds 2001 is hij actief als Trainer Agressiehantering. Het geven en ontwikkelen van deze trainingen is vooral afgestemd op de praktijk van de deelnemers binnen de gezondheidszorg.

In hun presentatie zullen Bert en Theo specifiek stilstaan bij het onderwerp 'Persoonlijke veiligheidstechnieken', gericht op het afweren van schoppen en slaan. Zij zullen een aantal afweertechnieken tegen schoppen en slaan presenteren. Deze technieken komen eigenlijk voor in alle zelfverdedigingsporten op een meer of minder zichtbare manier.

De technieken zijn volgens de sprekers goed aan te leren aan cursisten, die niet bekend zijn met zelfverdedigingsporten. Daarnaast vallen zij ook binnen de kaders van veiligheid, maken ze geen gebruik van tegenagressie en veroorzaken zij geen pijn bij de agressor. Primair zijn de technieken defensief van aard. Het gepresenteerde materiaal vormt een aanvulling op en sluit aan bij de technieken zoals die in dit kader door CONNECTING worden aangeleerd.